

**УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ**

ХРИСТОФОРОВА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

УДК 336.717.18

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ПОТОКАМИ БАНКУ

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській академії банківської справи Національного банку України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор

Васюренко Олег Володимирович,
Харківський банківський інститут Української академії
банківської справи Національного банку України,
завідувач кафедри банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Мороз Анатолій Миколайович,
Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана

Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри банківської справи

кандидат економічних наук

Вовк Вікторія Яківна,

Харківський національний економічний університет

Міністерства освіти і науки України,

викладач кафедри банківської справи

Провідна установа: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

Міністерства освіти і науки України,

кафедра фінансів і кредиту

Захист відбудеться 12 травня 2006 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 Української академії банківської справи за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань Вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української академії банківської справи за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий 11 квітня 2006 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Подальше реформування економічної системи України неможливо без існування й сталого розвитку її фінансового сектора, у якому значна роль відводиться банківським установам. Це обумовлено тим, що саме банки в умовах ринку є одним із найважливіших елементів структури економіки щодо організації руху грошових і капітальних ресурсів. Разом з цим, здатність банківської системи створювати гроші базується на умові, відповідно до якої банки можуть використовувати свої можливості щодо створення грошей за допомогою кредитування.

При цьому саме останні роки можна вважати періодом значних змін у процесі формування та перерозподілу фінансових ресурсів, прискореного зростання обсягів наданих кредитів. Однак, поряд із цим відчувається й недостатнє використання кредитних можливостей банків України для мультиплікативного розширення грошової маси та задоволення потреб реального сектора економіки. Проявом цього можна вважати обмеження кредитної активності банків з метою підтримання надлишкової ліквідності та зниження ймовірних фінансових ризиків. До того ж відсутність сучасних стратегій банків щодо управління кредитними потоками також має негативний вплив на здатність банківської системи забезпечувати економіку країни кредитними коштами у необхідному обсязі. Водночас залишається відкритим і питання взаємоузгодженості різноманітних функцій управління кредитним процесом принаймні у разі роботи з постійними клієнтами, доцільності розширення визначених етапів кредитування під час непередбачених змін зовнішнього середовища. Тож об'єктивно виникає низка завдань стосовно вдосконалення управління кредитними потоками банків.

Питанням дослідження різних підходів щодо кредитної діяльності банківських установ та потокових процесів у банках присвячено ряд робіт зарубіжних і вітчизняних учених-економістів: О. Васюренка, Е. Долана, О. Євтуха, Р. Кемпбелла, В. Корнєєва, С. Лукаша, З. Луцишина, А. Мороза, Л. Примостки, П. Роуза, Л. Руденко, І. Сала, Дж. Синки та ін.

Актуальність теми. Узагальнення й аналіз опублікованих за даною проблематикою робіт дозволили зробити висновок про те, що питання, пов'язані з управлінням кредитними потоками банківських установ, недостатньо розроблені як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах.

Подальше поглиблення теоретичних і методичних досліджень пов'язано з необхідністю визначення засад формування стратегії управління кредитними потоками, вдосконалення прогнозування кредитних операцій банку з погляду забезпечення прийняттого рівня ліквідності, збалансування множини наданих банком кредитів та множини його зобов'язань, розробки оцінки ефективності кредитної діяльності. Наукова і практична актуальність зазначених питань і зумовила вибір теми дисертації, визначила мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота

узгоджується з основними напрямками наукових результатів, теоретичних положень і висновків досліджень, що були проведені в рамках науково-дослідницької роботи “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (0199V002342) Української академії банківської справи. У рамках даної роботи автором досліджено теоретичні аспекти управління кредитними потоками банків та обґрунтовано низку пропозицій стосовно вдосконалення цього процесу.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних засад формування системи управління кредитними потоками банку та розробка науково-методичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності кредитної діяльності.

Відповідно до поставленої мети вирішено такі завдання:

- визначено сутність та місце потокового підходу в загальному управлінні банком;
- розкрито значення кредитних потоків банку в структурі його загальних фінансових потоків;
- узагальнено базові засади управління кредитними потоками банку;
- проведено аналіз сучасних умов стабільності та стійкості кредитних потоків банків;
- досліджено факторні умови сталості руху кредитних потоків банків;
- обґрунтовано засади стратегії управління кредитними потоками банку;
- розроблено науково-методичні підходи та рекомендації щодо вдосконалення механізму управління кредитними потоками банку.

Об'єкт дослідження – діяльність вітчизняних банків на ринку фінансових послуг щодо залучення та розміщення банківських ресурсів.

Предмет дослідження – кредитні потоки банків та методи управління ними.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження застосовувалися різні методи, а саме: *методи теоретичного узагальнення і порівняння* – для розкриття змісту і сутності основ категорійного апарату управління кредитними потоками банків, уточнення окремих понять; *статистичний і графічний аналіз* – для аналізу, порівняння і наочного відображення статистичних даних з метою дослідження сучасних умов стабільності та стійкості кредитних потоків; *системний підхід та комплексний підхід* – для розкриття засад формування стратегії управління кредитними потоками банку; *формалізації та економіко-математичного моделювання* – для аналізу факторних умов сталого руху кредитних потоків, розробки підходів щодо прогнозного планування кредитних операцій банку та пошуку збалансованого покриття множини наданих банком кредитів множиною його зобов'язань.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи з питань економічного розвитку, звітні дані Держкомстату України, Національного банку України, дані науково-дослідницьких центрів та установ, звіти окремих банків. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і закордонних вчених та фахівців з питань банківської

кредитної діяльності та управління кредитними потоками банків.

Наукова новизна результатів, отриманих особисто автором:

вперше:

- обґрунтовано узагальнену оцінку ефективності кредитної діяльності банку на підставі структурування її складових на однотипні та неоднотипні, визначення параметрів узгодження між очікуваним та фактичним значенням аналізованого показника відповідної складової оцінки;
- запропоновано економетричні моделі щодо визначення факторних умов сталості руху кредитних потоків банку на підставі аналізу залежностей між ключовими показниками кредитної діяльності;

дістало подальший розвиток:

- прогнозне планування кредитних операцій банку з погляду забезпечення прийняттого рівня ліквідності на основі введення у розгляд імовірнісної інтерпретації ефективного співвідношення ліквідності та дохідності за окремою кредитною операцією (операціями);
- метод порівняльних перерізів щодо залучення та використання ресурсів банків шляхом визначення засад збалансованого покриття множини наданих банком кредитів множиною його зобов'язань на підставі застосування наочних елементів відображення відповідних множин;

удосконалено:

- класифікацію ознак кредитних потоків банку на основі врахування здатності їх до обернення та розщеплення, що дозволяє визначити структуру загального кредитного потоку банку як сукупність його прямих та зворотних потоків;
- засади стратегії управління кредитними потоками банку на підставі розкриття головних її складових, до яких віднесено: збалансування структури зобов'язань банку, взаємодію з клієнтами банку, інвестиційний розвиток банку, управління кредитними ризиками та належне інформаційне забезпечення, та які слід розглядати в якості адаптаційної системи прийняття відповідних рішень.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені науково-методичні підходи й обґрунтовані теоретичні положення стосовно вдосконалення управління кредитними потоками банків, доведені до рівня практичних рекомендацій, можуть бути використані різними банківськими установами і дозволяють:

- покращити роботу з планування кредитної діяльності банку за рахунок вдосконалення засад визначення стратегії управління кредитними потоками, узагальнюючої оцінки ефективності кредитної діяльності, розробки підходу щодо прогнозного планування кредитних операцій банку з погляду забезпечення прийняттого рівня ліквідності;
- виявити змістовність залежностей між окремими показниками кредитної діяльності банків за допомогою розроблених економетричних моделей;

– розширити базу щодо побудови ефективних процедур збалансування множини наданих банком кредитів відповідно до структури його зобов'язань за допомогою введених у розгляд критеріїв збалансованості структури зобов'язань банку з погляду розвитку його кредитних операцій та заходів щодо пошуку покриття множини наданих банком кредитів множиною його зобов'язань.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в роботі окремих банківських установ, що підтверджується відповідними довідками. Зокрема економетричні моделі впливу депозитних та кредитних відсотків на сталість руху вихідних кредитних потоків прийнято до застосування в процесі аналітичних досліджень фінансово-аналітичного напрямку Харківською філією акціонерного комерційного банку “Мрія” (довідка №3/549-41 від 16.08.04); підхід до планування кредитних операцій банку з погляду підтримання відповідного рівня ліквідності прийнято до застосування у практичній діяльності ТОВ банк “Фінанси та кредит” (довідка №9-112100/5860 від 12.11.04); формальна процедура пошуку збалансованого покриття множини наданих банком кредитів множиною його зобов'язань та критерії оцінки цієї збалансованості прийнято до застосування при розробці відповідних заходів у практичній діяльності Харківської філії акціонерного банку “Синтез” (довідка № 31-06 від 13.01.05).

Особистий внесок здобувача в роботи, які виконано у співавторстві (№3, №7 відповідно списку опублікованих робіт за темою дисертації), полягає у наступному: запропоновано підхід до пошуку збалансованого покриття множини наданих банком кредитів множиною його зобов'язань, введено у розгляд формальні критерії збалансованості структури зобов'язань [3]; обґрунтовано підходи до визначення економічної системи як засобу переробки інформації [7].

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на IV Міжнародній науковій конференції студентів і молодих вчених “Фінансовий та банківський менеджмент: досвід і проблеми” (м. Донецьк, 2002 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України” (м. Харків, 2002 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Менеджмент підприємницької діяльності” (м. Ялта, 2003 р.), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2004 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Реформування фінансово-кредитної системи і стимулювання економічного зростання” (м. Луцьк, 2004 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми формування і розвитку фінансово-кредитної системи України” (м. Харків, 2004 р.).

Публікації результатів досліджень. Результати дисертації відображено у 15 наукових працях, у тому числі в 1 монографії; 5 робіт опубліковано в наукових журналах і збірниках

наукових праць, що визнані ВАК України фаховими з економіки; 1 стаття у інших виданнях; 8 публікацій у матеріалах конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт складає 7,9 друк. арк., з них особисто автору належить 7,6 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури з 126 найменувань, додатків. Робота викладена на 186 сторінках машинописного тексту та містить 10 таблиць, 35 рисунків, 5 додатків; обсяг основного тексту 165 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено предмет та об'єкт дослідження, сформульовано головну мету та завдання дослідження, розкрито загальну методикою, наукову новизну й практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі – “Теоретичні основи управління кредитними потоками банку” – визначено місце та значення потокового підходу в управлінні банком, розкрито сутність та значимість кредитних потоків банку у його загальних фінансових потоках, розглянуто базові засади управління кредитними потоками банків.

Застосування будь-якого підходу щодо управління банком не може бути ефективним без декомпозиції поставлених задач у рамках всієї ієрархічної системи, в якій рішення нижніх рівнів ієрархії погоджені з рішеннями верхніх рівнів. Водночас при розгляді та обранні науково-обґрунтованих підходів щодо управління банком такі підходи повинні базуватися принаймні на двох факторах: врахуванні класичних засад теорії менеджменту економічних систем та специфіки функціонування банку відносно синтезу результатів комплексного аналізу його фінансово-економічного стану з погляду безперервності у часі, що визначається ступенем деталізації задач банківського менеджменту на заданому інтервалі часу.

Разом з цим узгодження та взаємозв'язок різних напрямків вирішення окремих завдань банківського менеджменту невід'ємно пов'язані з обґрунтуванням базового підходу в управлінні банком. Виходячи з цього, на підставі розгляду різних підходів з теорії менеджменту, доведено важливість обрання в якості базового, з погляду управління банком, потокового підходу. Змістовність визначення потокового підходу в якості базової складової в управлінні банком полягає в об'єднанні різнопланових дій банку відносно досягнення його стратегічних цілей, наочному відображенні структурно-компонентної та часової трансформації ресурсів банку з урахуванням моніторингу чинників, що формуються під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування банку. При цьому визначено, що потоковий підхід не підмінює собою інші підходи щодо управління банком, а лише виступає:

- своєрідним поєднанням різноманітних підходів, які застосовуються для сталого функціонування та розвитку банку;
- інструментарієм удосконалення різноманітних напрямків діяльності банку, який припускає якісне відображення досліджуваних процесів та дозволяє оптимізувати й синхронізувати в часі рух відповідних ресурсів.

Визначаючи пріоритетність потокового підходу в управлінні банком, у роботі також досліджено сутність та зміст різних дефініцій визначення фінансового потоку, конкретизовано сутність та зміст цього поняття з погляду банку. Зокрема зазначено, що фінансові потоки банку – це сукупність усіх його фінансових ресурсів, які утворюються внаслідок надходжень і платежів у процесі функціонування банку та диференціюються по вартості, структурі й економічному змістові, обмежені обсягами, термінами і величиною аналізованого інтервалу часу. При цьому визначено, що економічна сутність та змістовність руху фінансових потоків стосовно до банку полягає в тім, що фінансові ресурси потрапляючи в банк у вигляді вхідного фінансового потоку з макросередовища і володіючи визначеними груповими ознаками, у процесі функціонування банку проходять повний життєвий цикл, трансформуючись з категорії в категорію, із групи в групу, змінюють спрямованість руху і виходять з банку в макросередовище в зовсім іншій формі. На підставі цього зроблено висновок, що будь-яка банківська операція складається з одного або з групи фінансових потоків, тобто фінансові потоки можна вважати основою та інструментом діяльності банку. Тож логічним є уявлення загальної функціональної моделі банку у вигляді руху найбільш значимих його фінансових потоків (рис. 1), де до таких, у першу чергу, віднесено ті,

що формують основні категорії активів і пасивів та складають операції, пов'язані з купівлею і наступним перепродажем фінансових ресурсів з метою одержання прибутку. При цьому, в якості домінуючих потоків, з погляду розвитку банківської системи в Україні, визначено кредитні

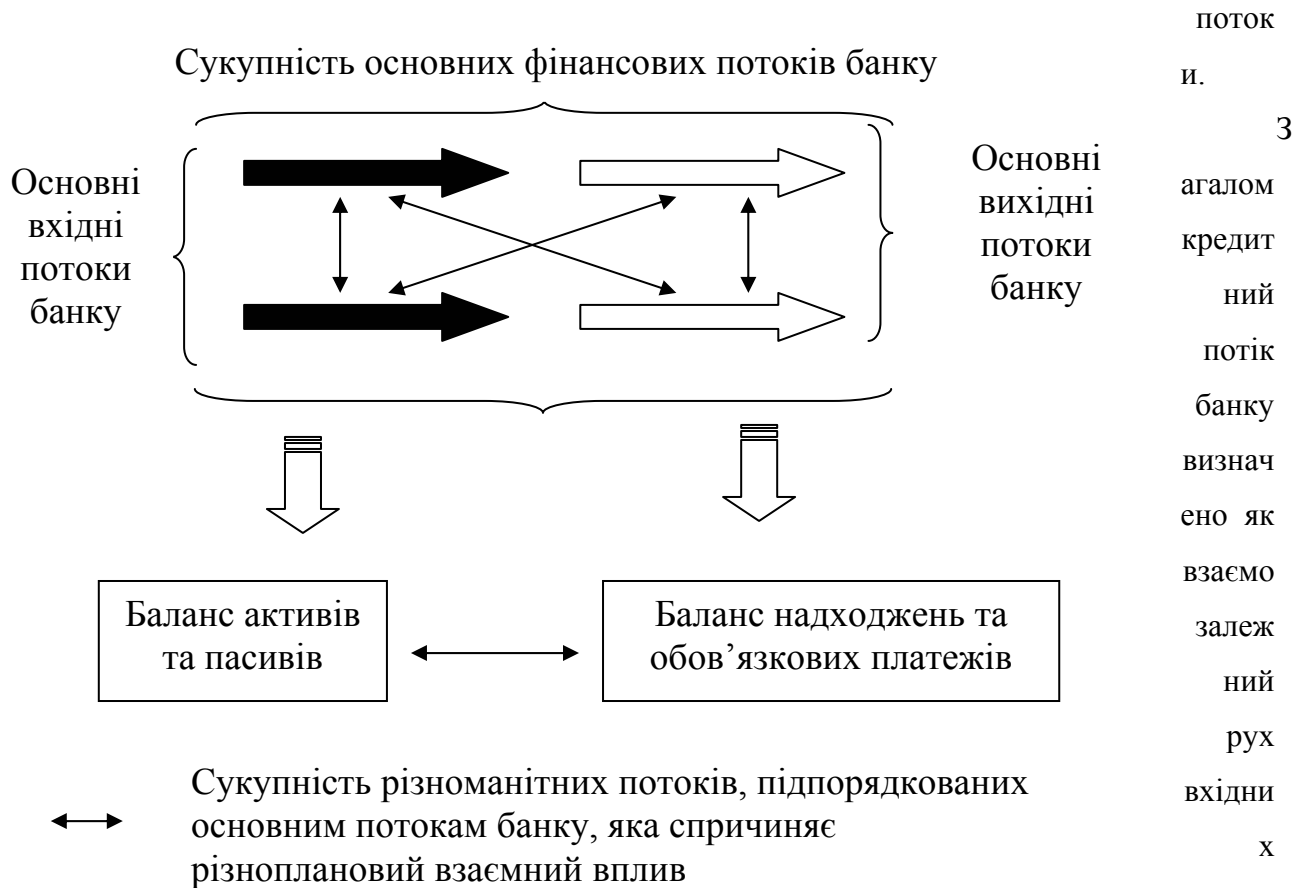

Рис. 1. Банк як система взаємозалежного руху фінансових потоків

их (прямих) потоків фінансових ресурсів, що опосередковані відповідною діяльністю банку на ринку кредитних послуг. Крім цього, в роботі розглянуто та уточнено класифікаційні ознаки фінансових потоків банку, серед яких насамперед виділено їх зворотність (як задоволення властивості оберненості руху фінансових ресурсів) та здатність до розчеплення (що є, наприклад, проявом повернення наданих кредитів та відсотків за їх користування). Зокрема це дозволило визначити формальне уявлення структури загального кредитного потоку банку у такий спосіб:

$$ЗКП = -ПКП + ЗВКП + ПД,$$

де $ЗКП$ – загальний кредитний потік банку;

$ПКП$ – прямий (вихідний) кредитний потік банку;

$ЗВКП$ – зворотний (вхідний) кредитний потік банку;

$ПД$ – процентні доходи (вхідний потік), які є проявом можливості розчеплення

фінансових потоків та віддзеркалюють цінову складову кредитного потоку банку.

В роботі також узагальнено базові засади управління кредитними потоками банку, головною метою якого можна вважати досягнення сталості руху кожного окремо узятото потоку та його елементів в аналізованому інтервалі часу. При цьому така сталість визначається узгодженням взаємозв'язків різних груп вхідних і вихідних потоків стосовно досягнення максимально можливого рівня прибутку для банку. Водночас на теоретичному рівні визнано, що в якості основних напрямків вдосконалення управління кредитними потоками банку доцільно обрати обґрунтування стратегії управління кредитними потоками та розробку підходів щодо прогнозного планування кредитних операцій банку.

У другому розділі – **“Сучасні умови руху кредитних потоків банків”**¹ – досліджено загальні тенденції розвитку банківського кредитування в Україні, стан ресурсної бази та значення ставок відсотка для сталого руху кредитних потоків банків.

На підставі розгляду загальних тенденцій розвитку банківського кредитування в Україні у період 1994–2004 роки, відображенням чого можна вважати, насамперед, стан справ у реальному секторі економіки, виділено декілька етапів. Так у період з 1994 по 1995 рік відбувається різке зниження темпів надання кредитів банками в економіку України, що є взаємозалежним зі значним спадом у промисловості. Другий період (з 1996 по 1998 роки) характеризується незначним та нестійким підвищенням темпів приросту кредитів в економіку, що відбувається на фоні поступового зменшення темпів падіння промислового виробництва. Починаючи з 1999 року і по дійсний час спостерігається нова хвиля прискореного зростання темпів надання кредитів в економіку, що узгоджується зі щорічним зростанням обсягів промислового виробництва. Тобто саме рух кредитних потоків може характеризувати як ділову активність банків, так й інших суб'єктів господарювання. Крім цього, у роботі показано, що на фоні прискореного зростання кредитних вкладень в економіку країни питома вага кредитних вкладень у структурі загальних активів банківської системи України за аналізований період не має постійної тенденції до збільшення. Так на 01.01.2003 року цей показник складав 68,96%, станом на 01.01.2004 року – 62,36%, станом на 01.01.2005 року – 68,3%. Визначено, що основною факторною умовою такої зміни є підвищення рівня ліквідності банківської системи як пріоритетного завдання її розвитку. Втім, водночас доведено, що зменшення питомої ваги наданих кредитів у загальній структурі активів банків може мати й зворотний вплив, бо скорочується питома вага робочих активів – основної складової кредитних ресурсів економіки - на фоні прискорення темпів приросту виробництва. Прикладом цього є підвищення значення показника, який характеризує відношення високоліквідних активів до працюючих: для ВАТ АБ “Укргазпромбанк” – на 01.01.2003 року цей

¹ Статистичні дані розділу взято або розраховано на підставі даних сайтів www.bank.gov.ua., www.ukrstat.gov.ua, www.aub.com.ua, www.bankofcanada.ca.

показник складав 20,1%, а на 01.01.2004 року вже 66,1%; ЗАТ АКБ “Одеса-Банк” – відповідно 6,2% та 64,7%; АКБ “Технобанк” – 13,3% та 118,4%.

Незважаючи на прискорення темпів зростання кредитних вкладень в реальний сектор економіки України, визнано, що їх частка у внутрішньому валовому продукті ще не досягла рівня 1992 року (рис. 2), що може свідчити про їх недостатність для потреб розвитку економіки країни.

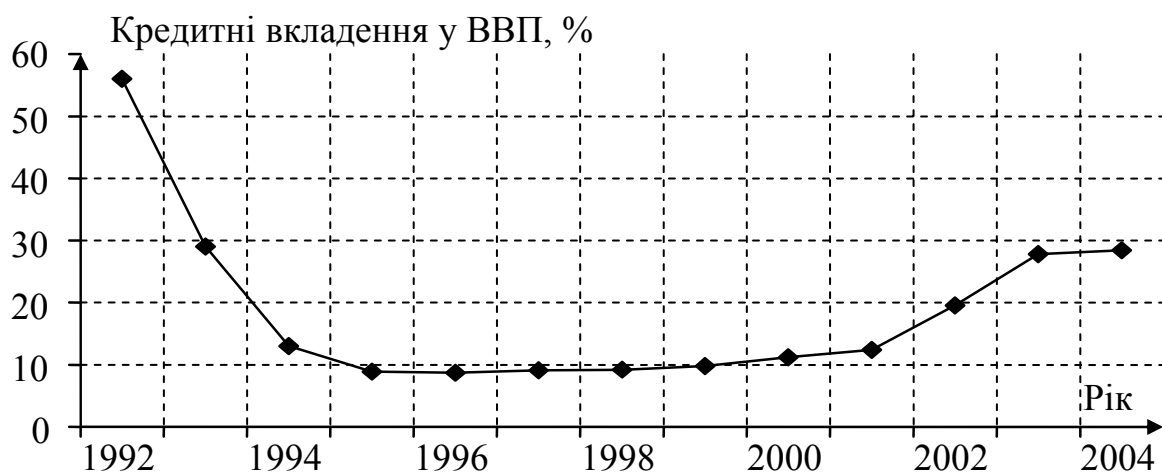

Рис. 2. Частка банківських кредитних вкладень у ВВП

ність банків України не в повній мірі сприяє мультиплікативному розширенню депозитів та загальної величини грошової маси в економіці. Тобто саме недостатній рівень активізації кредитної діяльності банків, а не емісійної діяльності Національного банку України, визначає недостатню забезпеченість господарського обороту грошовими ресурсами, бо фактичне значення грошового мультиплікатора є нижчим за його нормативне значення. Проте, одним з основних стримуючих факторів є наявність досить значних ризиків кредитної діяльності, які у свою чергу обумовлені функціонуванням приблизно 40% збиткових підприємств. Фактором підвищення кредитних ризиків є й зростання питомої ваги кредитних потоків із надання позик фізичним особам. Так, у структурі кредитного портфеля банків України питома вага кредитів, наданих фізичним особам протягом 2002–2004 років, зростає майже у два рази. Це, у загальному, й спонукає банки до впровадження відповідної стратегії управління кредитними потоками та розробки підходів щодо прогнозного планування кредитних операцій банку.

Отже, при розгляді ресурсної бази кредитних потоків банків, насамперед, варто зосередитися на питаннях капіталізації банківської системи, бо саме капіталізація є одним із вирішальних факторів конкурентних переваг, передумовою ефективного управління та сталості потоків фінансових ресурсів банку. Втім, незважаючи на позитивну тенденцію щодо динаміки зміни капіталізації банківської системи України, її питома вага у структурі внутрішнього валового продукту не перевищує 5,3%. Одночасно за стандартами розвинутих країн цей показник є не нижче 13%. До того ж капіталізація вітчизняних банків суттєво взаємопов'язана з їх кредитною

діяльністю, бо вони утворюють певне замкнуте коло: недостатня прибутковість кредитної діяльності – недостатня прибутковість банків – недостатня капіталізація прибутку – недостатня дохідність акцій банку – недостатня капіталізація – недостатня забезпеченість реальної економіки кредитами. При цьому й вартісні аспекти руху фінансових потоків банків також взаємопов’язані з недостатньою капіталізацією вітчизняних банківських установ.

Замалим для вітчизняних банків є і значення такого показника, як відношення активів до власного капіталу (табл. 1).

Таблиця 1.

Відношення активів до власного капіталу п’ятірки провідних банків України та Канади станом на 01.01.2005 року

Банки України	Відношення активів до власного капіталу	Банки Канади	Відношення активів до власного капіталу
АППБ “Аваль”	9,10	RBC Financial Group	21,82
ЗАТ КБ “ПриватБанк”	10,03	BMO Financial Group	20,80
АК “Промінвестбанк України”	9,08	CIBC	21,23
АКБ СР “Укрсоцбанк”	7,77	Scotiabank	19,15
АКІБ “УкрСиббанк”	7,65	TD Bank Financial Group	23,35

Водночас розкрито, що недостатність темпів зростання капіталу в цілому перекривається підвищеними темпами зростання обсягів залучених ресурсів. Так, протягом 2004 року зобов’язання банків України збільшилися на 62% (за 2003 рік – 61,9%, за 2002 рік – на 35,9 %), що є також взаємозалежним з вартісними аспектами руху фінансових та, зокрема, кредитних потоків банків.

Для визначення факторних умов сталості руху кредитних потоків банку обґрунтовано відповідну низку економетричних моделей.

До таких моделей належать:

– модель впливу кредитних потоків та бази їх формування на фінансові показники діяльності банківської системи України (протягом 1994–2003 років, де в якості аналізованих періодів обрано відповідні річні інтервали), яка дозволяє встановити незбалансованість між кредитним портфелем та обсягами залучених ресурсів, що є одним із проявів прихованих

негативних явищ розвитку банківської системи в Україні:

$$PR = -7,58 \cdot \frac{I}{KR} + 11,03 \cdot \frac{I}{DZ} + 3,65 \cdot t,$$

де PR – фінансовий результат банківської системи на кінець аналізованого періоду; KR – кредити, надані банківською системою на кінець аналізованого періоду; DZ – кошти, залучені банківською системою на кінець аналізованого періоду; t – показник фактора часу у досліджуваному інтервалі;

– модель впливу спреду ставок відсотка на вихідні кредитні потоки банків (протягом 1994–2003 років), яка вказує на те, що збільшення спреду не є бажаним, бо в цьому випадку рух вихідних кредитних потоків уповільнюється:

$$\frac{I}{KR} = 0,989 \cdot SP - 1,601 \cdot t,$$

де SP – спред між процентними середньозваженими в річному обчисленні ставками банків України за кредитами та депозитами.

На підставі введених у розгляд моделей доведено, що з метою збільшення обсягів кредитних потоків та зменшення загрози втрат від кредитної діяльності банків, необхідно проводити політику вирівнювання спреду для різних регіонів у напрямку його зменшення при зменшенні загальної вартості кредитних ресурсів. При цьому доцільно не обмежувати примусово ціну на банківські ресурси, а лише стимулювати підприємництво у менш привабливих регіонах, що з часом повинно обмежити існуючу регіональну концентрацію банківських ресурсів та сприяти подальшому розвитку банківської системи в цілому.

Разом з цим зазначено, що розв'язання завдання відносно вирівнювання спреду для різних регіонів у напрямку його зменшення при зменшенні загальної вартості кредитних ресурсів стикаються в останній час із певними труднощами. Це доведено на підставі застосування запропонованої економетричної моделі для аналізу обсягів наданих кредитів та наявних депозитних відсотків, які спостерігалися протягом 2003 року, коли визначальною була ситуація щодо збільшення платні за залучені ресурси, а причиною такого збільшення була негайна потреба покриття попиту на короткострокові кредитні ресурси:

$$\ln(DV_i) = 0,747 \cdot \ln(KR_i),$$

де DV_i – середньозважене значення відсоткової ставки за строковими депозитами суб'єктів господарювання протягом 2003 року у розрізі кожного i -го місяця; KR_i – залишки кредитної заборгованості на кінець i -го місяця 2003 року у розрізі короткострокових кредитів.

Між кредитними і депозитними відсотками та рухом кредитних потоків існує тісний взаємспрямований зв'язок, який спонукає до більш чіткої та виваженої політики як з управління кредитними потоками банків, так із удосконалення заходів щодо формування кредитних і депозитних відсотків.

У третьому розділі – **“Напрямки удосконалення управління кредитними потоками банків”** – визначено основні складові стратегії управління кредитними потоками банку, запропоновано підходи щодо прогнозного планування кредитних операцій банку та пошуку збалансованого покриття множини наданих банком кредитів множиною його зобов'язань, розглянуто узагальнену оцінку ефективності кредитної діяльності банку.

Загальна стратегія управління кредитними потоками банку може бути встановлена з погляду якості кредитного продукту, прибутку, перспектив розвитку бізнесу, прийнятного співвідношення ризику і прибутковості, величини резервів, власного капіталу та залучених ресурсів. Відповідно до цього, з метою вдосконалення управління рухом кредитних потоків банку, обґрунтовано основні складові відповідної стратегії, до яких віднесено: збалансування структури зобов'язань банку, взаємодію з клієнтами банку, інвестиційний розвиток банку, управління кредитними ризиками та належне інформаційне забезпечення. При цьому сукупність часткових стратегій банку може розглядатися в якості адаптаційної системи прийняття рішень, де кожна з підстратегій формується під впливом інших та впливає одна на одну, бо саме для досягнення поставлених цілей кожен банк розробляє загальну стратегію його діяльності.

Стабільність функціонування є одною з головних вимог, яка пред'являється банківській системі та відрізняє її від інших галузей економіки. З метою підтримки своєї стабільності банк повинен мати визначений ліквідний резерв для виконання непередбачених зобов'язань, поява яких може бути викликана зміною стану грошового ринку, фінансового положення клієнта або банку-партнера тощо. Тобто саме оптимізація рівня ліквідності можлива за рахунок прогнозування та планування відповідних операцій банку. При цьому існуючі підходи на практиці дають приблизну оцінку, бо необхідною умовою є врахування наявних обмежень на проведення кредитних операцій банку. Відповідно до цього в роботі узагальнено імовірнісне (прогнозне) планування банківської діяльності в сфері забезпечення його ліквідності з урахуванням доцільності проведення множини кредитних угод. Сутність такого планування розкрито у такий спосіб: банк прагне підтримувати обсяг ліквідних активів на рівні,

достатньому для здійснення виплат із наявних ресурсів, при цьому він задає не лише імовірність того, що йому будуть потрібні додаткові ресурси для виконання своїх зобов'язань, а й прогнозує можливі зміни ліквідності при проведенні його активних операцій та зокрема кредитних операцій з урахуванням існуючих обмежень. При цьому визначено, що при прогнозованому плануванні кредитної діяльності банку доцільно погоджувати показники, які відбивають ліквідність та дохідність проведення тієї або іншої кредитної операції. В основу ж такого погодження покладено імовірнісну інтерпретацію ефективного співвідношення ліквідності та дохідності за деякою кредитною операцією, що може розглядатися як вірогідність влучення випадкової величини у задану область припустимих значень (рис. 3). Ця область має криволінійні межі, а точки з координатами $X_1; Y_2$ та $X_2; Y_1$ визначають зону раціональних сполучень дохідності і ліквідності. Це ж визначає сутність запропонованого підходу щодо прогнозного планування кредитних операцій банку з погляду забезпечення прийняттого рівня ліквідності.

Водночас з метою визначення основних засад збалансованого покриття множини наданих кредитів множиною зобов'язань, обґрунтовано доцільність розвитку методу порівняльних перерізів, який узагальнює формальний розгляд окремих аспектів залучення

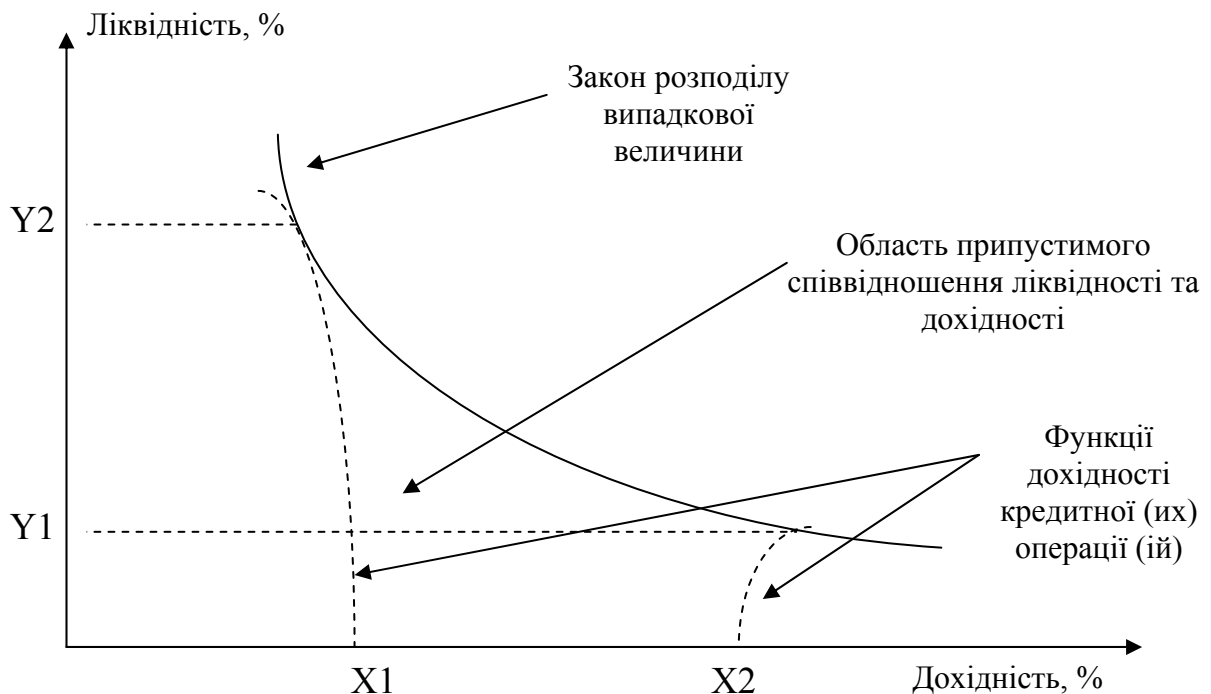

Рис. 3. Імовірнісна інтерпретація співвідношення ліквідності та дохідності певної кредитної операції (операцій)

ресурсів. Основу розвитку методу порівняльних перерізів визначає розгляд множини

наданих кредитів та множини зобов'язань у вигляді окремих геометричних фігур на площині, що допомагає моделювати коректність покриття, у разі значної різноплановості за термінами множин зобов'язань та наданих кредитів. Так, якщо у загальному зобов'язанні та кредити, надані банком, ранжувати на короткострокові, середньострокові та довгострокові, то відповідні їх наочні відображення можна, наприклад, визначити такими геометричними фігурами як трикутник, квадрат та прямокутник – де умовна одиниця певної фігури відповідає умовній одиниці зобов'язань банку або наданих кредитів (рис. 4).

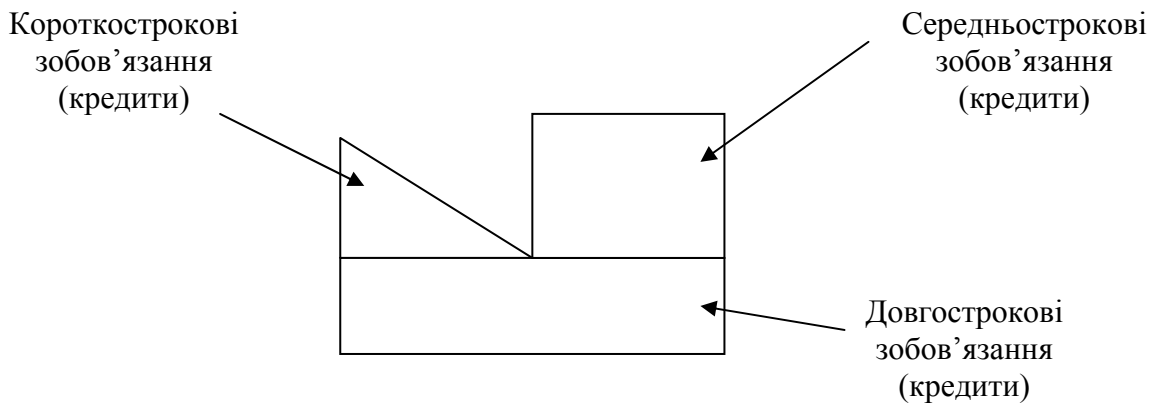

Рис. 4. Приклад множини зобов'язань (кредитів) у вигляді сукупності геометричних фігур

При цьому, запропоновано визначати таке ранжування нижчою та вищою за статусом фігурою, що відповідає конкретному терміну зобов'язань і кредитів та обумовлює можливість застосування процедури заміни однієї фігури іншою. Так, якщо є деяка нижча за статусом фігура, яка узагальнює собою послідовну низку у часі зобов'язань (наданих кредитів), що відповідає вищій за статусом фігурі, то процедура заміни нижчої фігури вищою є доцільною (заміна відбувається з урахуванням відповідної площі фігур). З економічної точки зору така процедура заміни фігур, зокрема, означає можливість покриття, наприклад, середньострокового кредиту низкою короткострокових депозитних вкладень. Процедура збалансованого покриття множини наданих кредитів множиною зобов'язань за допомогою методів оптимального розміщення фігур на площині допомагає моделювати коректність покриття у разі значної різноплановості за термінами множин зобов'язань та наданих кредитів. А відтак, не лише здійснити, а й обґрунтувати поточну трансформацію залучених ресурсів.

При цьому як показник оцінки якості покриття однієї множини іншою, а відтак, і показник збалансованості структури зобов'язань, може бути визначена множина їх перехрестя. Чим більша така множина, тим більшою вважається збалансованість структури зобов'язань щодо розвитку

кредитних операцій банку. Відповідно до цього в роботі встановлено необхідну умову такого збалансування, коли поточне значення співвідношення зобов'язань банку до наданих кредитів за певним терміном не перевищує середньоочікуваних значень такого співвідношення з поправкою на ймовірний ризик збалансованості, де під останнім розуміється розкид середньоочікуваних значень. В якості ж достатньої умови збалансованості структури зобов'язань банку з погляду розвитку його кредитних операцій зазначено виконання умов необхідної збалансованості з урахуванням можливості побудови процедури покриття множини наданих кредитів множиною зобов'язань за допомогою введеного у розгляд ранжування фігур, що відображають означені множини. Інакше кажучи, можливість покриття вищих за терміном наданих банком кредитів нижчими за терміном залученими або запозиченими ресурсами.

Значною є й оцінка ефективності кредитної діяльності банку, бо така оцінка допомагає виявленню певних ознак щодо можливого розходження між наміченими цілями та досягнутими результатами стосовно доцільності розміщення власних та залучених коштів. Водночас, при побудові процедури визначення такої оцінки необхідним є структурування загальної задачі на ряд окремих завдань і узгодження, в остаточному підсумку, окремих часткових оцінок. Тобто, у загальному, виникає задача щодо визначення узгодженості між окремими частковими рішеннями при розгляді узагальненої оцінки ефективності кредитної діяльності банку. Для вирішення цього завдання всі часткові оцінки ранжовані на однотипні (тобто проводиться оцінка одних і тих же показників кредитної діяльності за різними методиками) та неоднотипні (оцінюються різні показники кредитної діяльності банку). Так, процедуру узгодження однотипних оцінок побудовано на підставі введення у розгляд індексів, які характеризують значимість деякого напрямку діяльності банку (алгоритмічно така процедура може бути визначена за допомогою методу експертних оцінок та теорії нечіткої множини). Для узагальнення неоднотипних часткових оцінок введено у розгляд межу припустимого значення оцінки ефективності кредитної діяльності банку за певною частковою оцінкою, яка у свою чергу є, наприклад, визначенням деякого нормативного параметру щодо регламентування кредитної діяльності банку. У підсумку оцінка ефективності кредитної діяльності визначається через розрахунок усередненої загальної оцінки. Разом з цим запропонований підхід дозволяє ввести у розгляд певну множину оцінок, що впливає на остаточне визначення ефективності кредитної діяльності банку, дає підставу для проведення розширеного порівняльного аналізу, дозволяє ранжувати ефективність кредитної діяльності банку на підставі визначення різних шляхів узгодження між очікуваним та фактичним значенням аналізованого показника відповідної оцінки.

ВИСНОВКИ

У процесі проведення дослідження автором одержані такі теоретичні та практичні результати:

1. На підставі розгляду сукупності підходів з теорії менеджменту доведено важливість обрання в якості базового, з погляду управління банком, потокового підходу.

2. Розкриття значимості кредитних потоків банку в структурі його загальних фінансових потоків дозволило визначити формальне узагальнення кредитних потоків та розширити базу їх класифікаційних ознак шляхом врахування здатності потоків до обернення та розщеплення.

3. На підставі розгляду загальних тенденцій розвитку банківського кредитування в Україні виділено декілька етапів цього процесу. Розкрито взаємозв'язок цих етапів із станом справ у реальному секторі економіки. Зроблено висновок, що на сучасному етапі економічного розвитку в Україні саме обсяги кредитних вкладень характеризують ділову активність банків, інших суб'єктів господарювання.

4. Запропоновано економетричні моделі, які дозволяють визначити факторні умови сталого розвитку банківської системи в Україні, руху кредитних потоків банків. На підставі розгляду отриманих моделей зокрема зазначено, що одним із суттєвих факторів впливу як на результативність банківської діяльності, так і сталий рух кредитних потоків є визначена вартість залучених і запозичених коштів.

5. З метою вдосконалення управління рухом кредитних потоків банку обґрунтовано основні складові відповідної стратегії. Доведено, що така стратегія також дозволяє покращити роботу з планування кредитної діяльності банку.

6. Для визначення стабільного функціонування банківських установ запропоновано підхід щодо прогнозування кредитних операцій банку з погляду забезпечення прийнятного рівня ліквідності та обґрунтовано засади збалансування множини наданих банком кредитів та множини його зобов'язань.

7. Узагальнено критерії збалансованості структури зобов'язань банку з погляду розвитку його кредитних операцій, які враховують доцільність і можливість покриття наданих банком кредитів залученими або запозиченими ресурсами.

8. Запропоновано підхід щодо узгодження часткових оцінок ефективності кредитної діяльності банку, який дозволяє ранжувати ефективність кредитної діяльності банку на підставі визначення різних шляхів узгодження між очікуваним та фактичним значенням аналізованого показника відповідної оцінки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Христофорова О.М. Кредитні потоки банків: теоретичне узагальнення, аналіз управління: Харків, Константа, 2005. – 106 с.

Статті у фахових наукових виданнях:

2. Христофорова О.М. Планування кредитних операцій банку у забезпеченні його ліквідності // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – ДЕНУ. – 2003. – Т. 2. – №185 – С. 454–461.

3. Васюренко О.В., Христофорова О.М. Збалансованість структури зобов'язань банку як фактор забезпечення ефективності кредитних операцій // Банківська справа. – 2004. – № 3. – С. 3 – 10.

4. Христофорова О.М. Аналіз впливу банківських відсотків на сталість руху вихідних кредитних потоків // Вісник Міжнародного слов'янського університету. – 2004. – Т. VII. – №1. – С. 9–13.

5. Христофорова О.М. Узагальнена оцінка ефективності кредитної діяльності банку // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. Економічна серія. – 2004. – №634 – С.166–169.

6. Христофорова О.М. Тенденції та факторні умови стабільності кредитних потоків банків // Научно-техн. зб. Коммунальное хозяйство городов. Серия: Экономические науки. – К.: Техніка, 2005. – Вып. – С. 87–95.

Статті у інших виданнях:

7. Ромасько В.С., Христофорова О.М. Економіка як ієрархічна, стохастична система переробки інформації // Науковий вісник будівництва. – 2001. – № –С. 144–148.

Тези конференцій:

8. Христофорова О.М. Менеджмент ризиків: деякі теоретичні аспекти та світовий досвід // Тезиси докладов и выступлений на III Международной научной конференции студентов и молодых ученых “Финансовый и банковский менеджмент: опыт и проблемы”. – Донецк, ДНУ, 2001. – С. 73 – 74.

9. Христофорова О.М. Ризики банківської діяльності: деякі аспекти управління // Збірник наукових статей Всеукраїнської науково-практичної конференції “Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України”. – Харків, ХФУАБС, 2001. – С.75 –

76.

10. Христофорова О.М. Мінімізація ризиків як складова частина системи управління фінансовими потоками комерційного банку // Збірник наукових статей II Всеукраїнської науково-практичної конференції “Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України”. – Харків, ХФАБС, 2002. – С. 113 – 115.

11. Христофорова О.М. Теоретичні основи управління активами з точки зору вихідних фінансових потоків // Тези доповідей і виступів на IV Міжнародній науковій конференції студентів і молодих вчених “Фінансовий та банківський менеджмент: досвід і проблеми”. – Донецьк, ДНУ, 2002. – С. 98–99.

12. Христофорова О.М. Планування кредитних операцій банку у забезпеченні його ліквідності // Сборник тезисов Всеукраинской научно-практической конференции “Менеджмент предпринимательской деятельности”. – Ялта, 2003. – С. 52–54.

13. Христофорова О.М. Вплив депозитних та кредитних відсотків на сталість руху кредитних потоків // Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”. – Суми, УАБС, 2004. – С.118–120.

14. Христофорова О.М. Оцінка ефективності кредитних операцій банку // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Реформування фінансово-кредитної системи і стимулювання економічного зростання”. – Луцьк, 2004. – С. 177 – 178.

15. Христофорова О.М. Складові стратегії управління кредитними потоками банку // Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених “Проблеми формування і розвитку фінансово-кредитної системи України”. – Харків, ХБІ УАБС НБУ, 2004. – С.30 – 31.

АНОТАЦІЯ

Христофорова О.М. Управління кредитними потоками банку – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Українська академія банківської справи, Суми, 2006.

Дисертаційна робота присвячена розробці науково-методичних підходів і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення управління кредитними потоками банків. Визначено сутність та місце потокового підходу, розкрито значення кредитних потоків банку. Досліджено сучасні умови стабільності та стійкості кредитних потоків банків в Україні. Проведено аналіз процентних ставок з погляду сталого руху кредитних потоків банків. Обґрунтовано складові стратегії управління кредитними потоками. Запропоновано підходи щодо прогнозного планування кредитних операцій банку та пошуку збалансованого покриття множини наданих кредитів банком множиною його

зобов'язань. Розглянуто узагальнену оцінку ефективності кредитної діяльності банку.

Ключові слова: кредитні потоки, процентні ставки, ліквідність, кредитні операції, ефективність.

АННОТАЦІЯ

Христофорова О.М. Управление кредитными потоками банка – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Украинская академия банковского дела, Суммы, 2006.

Диссертация посвящена разработке научно-методических подходов и рекомендаций, направленных на усовершенствование управления кредитными потоками банков.

На основании рассмотрения различных подходов из теории менеджмента обоснована целесообразность избрания в качестве базового, с точки зрения управления банком, потокового подхода. Исследована сущность и содержание различных дефиниций определения „финансовый поток”, дана его конкретизация с точки зрения банка. Рассмотрены и уточнены классификационные признаки финансовых потоков банка, среди которых, прежде всего, выделена их возвратность и способность к расщепливанию. Определено формальное представление структуры общего кредитного потока банка. Обобщены методические основы управления кредитными потоками банка.

На основании рассмотрения общих тенденций развития банковского кредитования в Украине в период 1994–2004 годы, отображением чего можно считать, прежде всего, состояние дел в реальном секторе экономики, выделено несколько этапов. Показано, что на фоне ускоренного роста кредитных вложений в экономику страны происходит уменьшение удельного веса предоставленных банками кредитов в структуре общих их активов. Определено, что основным факторным условием такого изменения является повышение уровня ликвидности банковской системы как приоритетной задачи ее развития. Обосновано, что существующая кредитная активность банков Украины не в полной мере оказывает содействие мультипликативному расширению депозитов и общей величины денежной массы в экономике.

Предложен ряд эконометрических моделей, которые позволяют проанализировать различные факторные условия устойчивого движения финансовых потоков банка. С целью увеличения объемов кредитных потоков и уменьшения угрозы потерь от кредитной деятельности банков, предлагается проведение политики выравнивания спреда между кредитными и депозитными ставками, с точки зрения разных регионов проведения банковской деятельности, в направлении его уменьшения при уменьшении общей стоимости кредитных ресурсов.

Обоснованы базовые составляющие стратегии управления кредитными потоками.

Для определения стабильности функционирования банка предложен подход к прогнозированию его кредитных операций, основу которого составляет вероятностная интерпретация соотношения ликвидности и доходности по некоторой кредитной операции.

Предложена геометрическая интерпретация сбалансированного покрытия множества предоставленных кредитов множеством обязательств путем представления этих множеств в виде различных геометрических фигур. Обобщены критерии сбалансированности структуры обязательств банка с точки зрения развития его кредитных операций.

Предложен подход относительно согласования частичных оценок эффективности кредитной деятельности банка.

Разработанные предложения и рекомендации могут быть использованы в практической деятельности различных банков с учетом их специфики.

Ключевые слова: кредитные потоки, процентные ставки, ликвидность, кредитные операции, эффективность.

SUMMARY

Hristoforova E.N. Managements of credit flows of bank. – Manuscript.

Thesis to stand for scientific degree of Candidate of Sciences in Economics, speciality 08.04.01 – finance, money turnover and credit. – The Ukrainian academy of bank business, Sumy, 2006.

The dissertation is devoted to development of the scientific-methodical approaches and recommendations directed on improvement of management by credit flows of banks. The essence and place flow of the approach is determined; the meaning of credit flows of bank is opened. The modern conditions of stability and resistance of credit flows of banks in Ukraine are investigated. The analysis of the interest rates is carried out from the point of view of a constancy of movement of credit flows of banks. The components of strategy of management of credit flows proved. The approaches to forecasting planning of credit operations of bank and search of the balanced covering of set of the given credits by bank by set of his obligations are offered. The generalized estimation of efficiency of credit activity of bank is considered.

Key words: credit flows, interest rate, credit operations, efficiency.

Христофорова Олена Миколаївна

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ПОТОКАМИ БАНКУ

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск д.е.н., проф. Васюренко О.В.

Підписано до друку 24.03.06. Формат 60x84 1/16.
Папір друкарський №1. Друк офсетний. Обсяг 0,9 ум.-друк.арк.
Тираж 100 прим.

Видавництво „Константа”
61166, Україна, м. Харків, вул. Плиткова, 19а
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК №376 від 23.03.2001р.

Надруковано в типографії „S-Прінт”